

รายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม

ปีงบประมาณ
2564

กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร
กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน
กรมพัฒนาที่ดิน

รายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ
ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต
ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปีงบประมาณ 2564

กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร
กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน
กรมพัฒนาที่ดิน

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(3)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1-1
1.1 หลักการและเหตุผล	1-1
1.2 วัตถุประสงค์	1-1
1.3 ระยะเวลาดำเนินงาน	1-1
1.4 ขั้นตอนและแผนการดำเนินงาน	1-2
1.5 สถานที่ดำเนินงาน	1-3
1.6 อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน	1-3
1.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา	1-3
1.8 วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน	1-4
1.9 นิยามศัพท์	1-6
1.10 ผู้ดำเนินงาน	1-9
1.11 หน่วยงานที่รับผิดชอบ	1-9
บทที่ 2 ภาวะเศรษฐกิจและสังคม	2-1
2.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	2-1
2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร และพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปี ตามระดับความเหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2-3
2.3 การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดิน	2-4
2.4 การกักเงินเพื่อการเกษตร	2-7
2.5 สถานภาพทางการเงินของครัวเรือน	2-11
2.6 สถานภาพการทำงานของครัวเรือน	2-15
2.7 ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการ	2-16

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	ภาวะการผลิต
	3-1
3.1	สภาพการผลิตและการกระจายผลผลิต
	3-1
3.2	ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต
	3-2
3.3	การประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม
	3-8
บทที่ 4	ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ
	4-1
4.1	ผลการศึกษา
	4-1
4.2	ข้อเสนอแนะ
	4-3
เอกสารอ้างอิง	อ1
ภาคผนวก	ผ1
ภาคผนวก ก	การกำหนดขนาดตัวอย่างและจำนวนเกษตรกร
	ผ2
	ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน ปี 2562
ภาคผนวก ข	จำนวนตัวอย่างและสถานที่สำรวจข้อมูล
	ผ4

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2564	2-2
2-2	การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ปี 2562	2-4
2-3	พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2562	2-4
2-4	การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2562	2-5
2-5	การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2562	2-5
2-6	การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2562	2-6
2-7	การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2562	2-7
2-8	การกักเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	2-8
2-9	การกักเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	2-9
2-10	การกักเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	2-10
2-11	การกักเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	2-11

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
2-12	ค่าใช้จ่าย และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	2-12
2-13	ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	2-12
2-14	ค่าใช้จ่าย และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	2-13
2-15	ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	2-13
2-16	ค่าใช้จ่าย และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	2-14
2-17	ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	2-14
2-18	ค่าใช้จ่าย และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	2-15
2-19	ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือน ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	2-15
2-20	สถานภาพการทำงานของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2562	2-16

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
2-21	ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	2-17
2-22	ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	2-17
2-23	ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	2-18
2-24	ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	2-18
2-25	ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	2-19
2-26	ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	2-19
2-27	ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	2-20
2-28	ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานเขตพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	2-20
3-1	สภาพการผลิตและการกระจายผลผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2564	3-2
3-2	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	3-2

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
3-3	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564	3-3
3-4	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	3-4
3-5	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564	3-5
3-6	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	3-5
3-7	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564	3-6
3-8	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนเกษตรกรของเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	3-7
3-9	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564	3-8
3-10	การประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2564	3-9
4-1	สรุปการประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2564	4-3

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางภาคผนวกที่	หน้า
ก1 การกำหนดขนาดตัวอย่าง	ผ2
ก2 จำนวนเกษตรกร และกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยน ปี 2562	ผ3
ข1 จำนวนตัวอย่างจำแนกตามสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต	ผ4
ข2 สถานที่สำรวจข้อมูล	ผ4

บทสรุปผู้บริหาร

รายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร และเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนสำหรับพืชเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรผสมผสานของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในปีงบประมาณ 2562 ซึ่งได้ทำการศึกษาข้อมูลการผลิตข้าวในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และรวบรวมข้อมูลการผลิตของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างผู้ปลูกข้าวที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นเกษตรผสมผสาน จำนวน 106 ราย ในพื้นที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 เขต 4 และเขต 5 แล้วดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตก่อนเข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นข้อมูลปีการผลิต 2561/62 และข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการเป็นข้อมูลปีการผลิต 2563/64 จากนั้นนำรายได้สุทธิก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการมาประเมินผลลัพธ์การเข้าร่วมโครงการฯ โดยคาดหวังค่าเป้าหมายให้เกษตรกรร้อยละ 80.00 ของจำนวนตัวอย่างที่สำรวจ มีรายได้สุทธิต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10.00

ข้อมูลทั่วไปในภาพรวมพบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา สถานภาพทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไป พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 11.54 ไร่ต่อครัวเรือน หนังสือสำคัญในที่ดินเป็นโฉนดที่ดินเฉลี่ย 7.38 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 63.92 ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด การกู้ยืมเงินมากถึงร้อยละ 67.92 โดยกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มากที่สุดร้อยละ 91.67 เกษตรกรมีสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี คือ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 90,695.16 บาทต่อปี ดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต้องชำระ 19,714.93 บาทต่อปี รายได้ในครัวเรือน 193,715.04 บาทต่อปี และเกษตรกรมีเงินคงเหลือเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน 83,304.95 บาทต่อปี สำหรับสถานภาพการทำงานของครัวเรือน ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.66 คนต่อครัวเรือน (แรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ย 2.43 คนต่อครัวเรือน และแรงงานนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 2.23 คนต่อครัวเรือน) และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.63 คนต่อครัวเรือน (แรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ย 2.43 คนต่อครัวเรือน และแรงงานนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 2.20 คนต่อครัวเรือน)

ต้นทุนและผลตอบแทนในภาพรวมพบว่า พืชเดิม (ข้าว) มีต้นทุนการผลิตเฉลี่ย 2,401.55 บาทต่อไร่ ซึ่งน้อยกว่าต้นทุนพืชที่ปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน) ที่มีต้นทุนการผลิต 3,667.89 บาทต่อไร่ เท่ากับ 1,266.34 บาทต่อไร่ หรือร้อยละ 52.73 มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 3,175.20 บาทต่อไร่ ซึ่งน้อยกว่ามูลค่า

ผลผลิตพืชที่ปรับเปลี่ยนที่มีมูลค่าผลผลิต 7,119.55 บาทต่อไร่ เท่ากับ 3,944.35 หรือร้อยละ 124.22 จึงทำให้ได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 773.65 บาทต่อไร่ ซึ่งน้อยกว่าผลตอบแทนสุทธิของพืชที่ปรับเปลี่ยนที่มีผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 3,451.66 บาทต่อไร่ เท่ากับ 2,678.01 บาทต่อไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 346.15 สำหรับการประเมินอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ เท่ากับ 1.32 และ 1.94 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วหลังเข้าร่วมโครงการมีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นแสดงว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุนมากกว่า

ผลการประเมินในภาพรวมพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 106 ราย มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น 104 ราย หรือร้อยละ 98.11 ของจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้มีเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10.00 จำนวน 99 ราย หรือร้อยละ 93.40 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ 8,926.27 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ 39,824.09 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเพิ่มขึ้น 30,897.82 บาทต่อครัวเรือน ในภาพรวมความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ 5 ระดับ สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนเฉลี่ย 4.48 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 4.39 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมเฉลี่ย 4.46 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

ข้อเสนอแนะ ควรสนับสนุนวัสดุการปรับปรุงบำรุงดิน ส่งเสริมการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมให้กับเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการ สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกร สนับสนุนแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรแบบผสมผสานจากสถาบันทางการเงิน ส่งเสริมการจดบันทึกค่าใช้จ่ายและรายได้ที่เกิดจากการปลูกพืช รวมถึงพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลเชิงบูรณาการ เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการมีความยั่งยืน

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันการทำเกษตรกรรมในประเทศไทย มีการผลิตสินค้าเกษตรที่ไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์ อุปทาน ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจทั้งภายในประเทศ และการเชื่อมโยงในระดับโลก ส่งผลกระทบต่อราคาและปริมาณผลผลิต ประกอบกับกระบวนการผลิตไม่เหมาะสมกับสภาพทางกายภาพ สินค้าเกษตรบางชนิดผลิตอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เกษตรกรมีลักษณะการผลิตตามแบบดั้งเดิม ทำให้มีต้นทุนในการผลิตสูงขาดโอกาสในการได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่า ขาดศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศอื่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ผลักดันนโยบายการลดต้นทุนและเพิ่มทางเลือกในการปรับเปลี่ยนเป็นพืชที่เหมาะสม ซึ่งการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบรรลุผลตามนโยบายดังกล่าว กรมพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจสำคัญในด้านการพัฒนาดิน ที่ดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ การกำหนดนโยบายวางแผนการใช้ที่ดิน การบริหารจัดการดินและที่ดินให้มีประสิทธิภาพ การใช้ประโยชน์ที่ดินให้ถูกต้องและเหมาะสม สร้างรายได้เพิ่มและลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรได้อย่างยั่งยืน โดยโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตรซึ่งมีหน้าที่หลักในการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจและสังคมตามเขตการใช้ที่ดิน จึงจำเป็นต้องดำเนินงานเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้ประกอบการตัดสินใจในการวางแผนการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนสำหรับพืชเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนเป็นเกษตร

ผสมผสาน

1.3 ระยะเวลาดำเนินงาน

ปีงบประมาณ 2564 (1 ตุลาคม 2563 – 30 กันยายน 2564)

1.4 ขั้นตอนและแผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลา											
	ปี 2563			ปี 2564								
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.
1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม												
2. ประสานขอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง												
3. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม												
4. จัดทำข้อมูลการปฏิบัติงานภาคสนามได้จำนวนเกษตรกร/พื้นที่ปรับเปลี่ยน/กิจกรรมการผลิตนาข้าว/กิจกรรมการผลิตพืชปรับเปลี่ยน เป็นต้น												
5. สืบหาและหรือรวบรวมข้อมูลผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม												
6. วิเคราะห์และประเมินผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม												
7. จัดทำข้อมูลผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม												
8. จัดทำ (ร่าง) รายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม												
9. ส่งมอบรายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจให้กับผู้ใช้ประโยชน์												

1.5 สถานที่ดำเนินงาน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย

1.5.1 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ ชัยภูมิ นครราชสีมา และจังหวัดสุรินทร์

1.5.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี นครพนม ร้อยเอ็ด ยโสธร ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ และจังหวัดมุกดาหาร

1.5.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุตรธานี มหาสารคาม หนองคาย กาฬสินธุ์ สกลนคร หนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ

1.6 อุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน

1.6.1 แบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ภาวะเศรษฐกิจและสังคม ต้นทุนและผลตอบแทน

1.6.2 แผนที่ ประกอบด้วย แผนที่แสดงระดับความเหมาะสมทางกายภาพของดิน และแผนที่กลุ่มชุดดิน

1.6.3 โทรศัพท์มือถือรองรับระบบปฏิบัติการ (Smart phone)

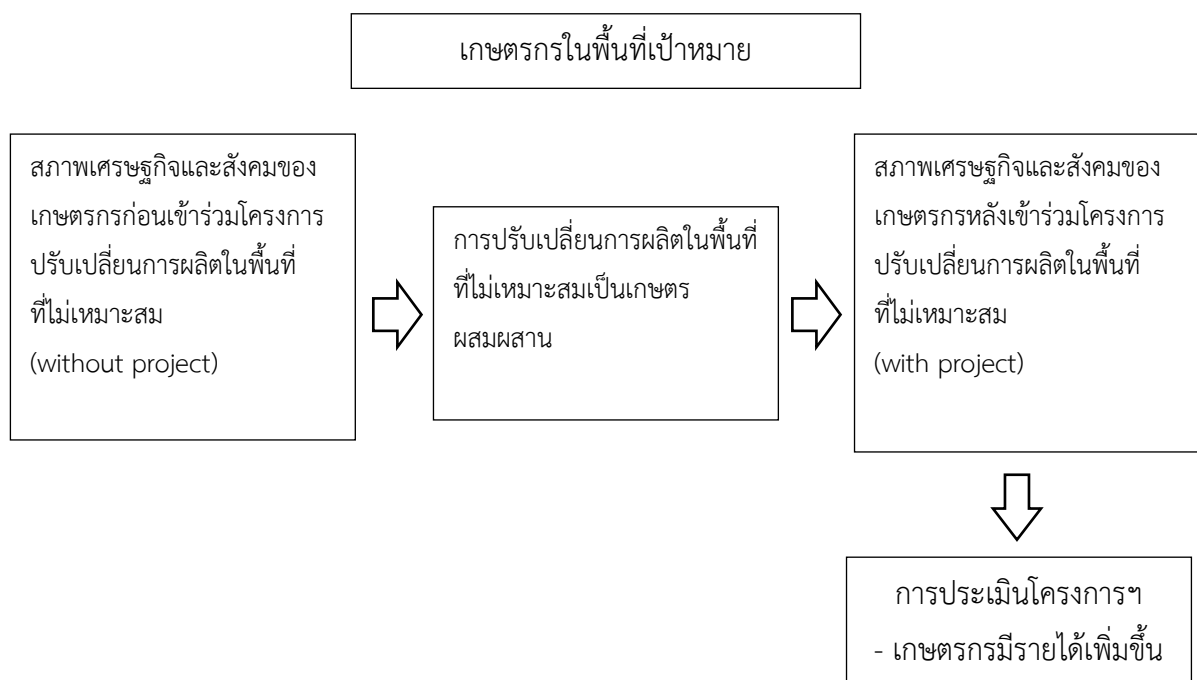
1.6.4 ระบบแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map Mobile)

1.6.5 เครื่องคำนวณระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System: GPS)

1.6.6 เครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อใช้ในการประมวลผลข้อมูล (Computer)

1.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ลักษณะของการศึกษา เป็นการเปรียบเทียบผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก่อนเข้าร่วมโครงการและหลังเข้าร่วมโครงการ (without vs. with project)

1.8 วิธีการและขั้นตอนการดำเนินงาน

1.8.1 ศึกษาข้อมูลและจัดทำเครื่องมือ

ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น พืชในพื้นที่โครงการ พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น และจัดเตรียมเครื่องมือ เช่น แผนที่ เครื่องคำนวณระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System: GPS) แบบสอบถามในการสำรวจ เป็นต้น พร้อมทั้งวางแผนการปฏิบัติงาน และประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.8.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสำรวจภาคสนาม (Field Survey) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เกษตรกร โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires)

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลต่าง ๆ ที่ทำการเก็บรวบรวมจากเอกสารวิชาการ ผลงานวิจัย รายงาน บทความ และระบบสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาอ้างอิงและประกอบการศึกษา

1.8.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนกิจกรรมการผลิตในปี 2562 ที่ทำนาข้าวในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3, N) และปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นเกษตรผสมผสานในพื้นที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 จำนวน 3,312 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง คือ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่ใช้ในการศึกษา ด้วยวิธีการคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% (ภาคผนวก ก) ซึ่งมีขนาดตัวอย่างจำนวน 98 ตัวอย่าง แต่สามารถสำรวจได้จำนวน 106 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบใช้ความน่าจะเป็น (Probability sampling) ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster sampling) สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม (ภาคผนวก ข) ตามสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ดังนี้

2.1) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 จำนวน 28 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 26.41

2.2) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 จำนวน 34 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 32.08

2.3) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 จำนวน 44 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 41.51

1.8.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจะนำมาตรวจสอบเพื่อแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้น แล้วนำมาประมวลผลในสำนักงาน โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Microsoft Excel และตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) แสดงผลเป็นค่าความถี่ และหรือค่าร้อยละ และหรือค่าเฉลี่ย ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรและวิเคราะห์ข้อมูลต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

1.1) การถือครองที่ดิน หนังสือสำคัญในที่ดิน การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตร สถานภาพทางการเงินของครัวเรือน สถานภาพการทำงานของครัวเรือน โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

1.2) การวิเคราะห์ความพึงพอใจ โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยการวิเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการ ได้ให้เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน 5 คะแนน
มาก	ให้คะแนน 4 คะแนน
ปานกลาง	ให้คะแนน 3 คะแนน
น้อย	ให้คะแนน 2 คะแนน
น้อยมาก	ให้คะแนน 1 คะแนน

จากนั้นนำค่าคะแนนความพึงพอใจไปวิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดเกณฑ์ค่าเฉลี่ยในการประเมิน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.50 – 5.00	พึงพอใจมากที่สุด
3.50 – 4.49	พึงพอใจมาก
2.50 – 3.49	พึงพอใจปานกลาง
1.50 – 2.49	พึงพอใจน้อย
1.00 – 1.49	พึงพอใจน้อยที่สุด

2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้นทุน ผลตอบแทนการผลิต และการประเมินผลโครงการ ได้แก่

2.1) สภาพการผลิตและการกระจายผลผลิต โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ

2.2) การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต ประกอบด้วย ต้นทุนทั้งหมด ต้นทุนผันแปร และต้นทุนคงที่ โดยมีวิธีการคำนวณต้นทุนรวม ดังนี้ $\text{ต้นทุนทั้งหมด} = \text{ต้นทุนผันแปร} + \text{ต้นทุนคงที่}$

2.3) การวิเคราะห์ผลตอบแทนการลงทุนมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด} = \frac{\text{ผลต่างระหว่างมูลค่าผลผลิตที่ได้ทั้งหมดกับต้นทุนที่เป็นเงินสดทั้งหมด}}{\text{ต้นทุนทั้งหมด}}$$

2.4) การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางการเงิน เพื่อใช้ในการตัดสินใจในการลงทุนว่าควรลงทุนในการผลิตหรือไม่ ได้แก่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (Benefit-cost Ratio: B/C Ratio) หมายถึง อัตราส่วนเปรียบเทียบมูลค่าปัจจุบันเฉลี่ยต่อไร่ของผลตอบแทนกับต้นทุนทั้งหมด

ตลอดช่วงปีที่ทำการผลิต โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกลงทุนในโครงการใด ๆ คือ B/C Ratio ที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 1 ถ้า B/C Ratio มากกว่า 1 หมายความว่า ผลตอบแทนที่ได้รับจากการผลิตพืชมากกว่าค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่เสียไป หรือถ้า B/C Ratio เท่ากับ 1 หมายความว่า ผลตอบแทนที่ได้รับจากการผลิตพืชเท่ากับค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่เสียไปพอดี (กฤษฎ, 2557)

2.5) การประเมินผลกระทบที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นการอธิบายเปรียบเทียบเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการว่ามีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นกี่ราย และมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นกี่บาท คิดเป็นร้อยละเท่าไร โดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

1.8.5 การเสนอรายงานการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ

นำเสนอในรูปแบบของการบรรยายประกอบตาราง โดยใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิที่เก็บรวบรวมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเขียนรายงานการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เพื่อนำเสนอผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบข้อมูลและนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

1.9 นิยามศัพท์

โครงการปรับเปลี่ยน การผลิ ต ใน พื้ น ที่ ที่ไม่เหมาะสม	หมายถึง	โครงการที่เกษตรกรเข้าร่วมการปรับเปลี่ยน กิจกรรมการผลิตในปี 2562 จากเดิมในพื้นที่ปลูก ข้าวในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3, N) เปลี่ยนเป็น เกษตรผสมผสาน
พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	หมายถึง	พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม จากเดิมเป็นพื้นที่ เพาะปลูกข้าวในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (S3, N) เปลี่ยนเป็นเกษตรผสมผสาน
เกษตรผสมผสาน	หมายถึง	การผลิตทางการเกษตรตั้งแต่ 2 ชนิดพืชขึ้นไป (ข้าว พืช ประมง และปศุสัตว์)
เขตพัฒนาที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	หมายถึง	พื้นที่ที่ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ในพื้นที่สำนักงาน พัฒนาที่ดินเขต 3 4 และ 5
สพข.3	หมายถึง	สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ประกอบด้วยจังหวัด บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และจังหวัดสุรินทร์

สพข.4	หมายถึง	สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ประกอบด้วยจังหวัด อุบลราชธานี นครพนม ร้อยเอ็ดยโสธร ศรีสะเกษ และจังหวัดมุกดาหาร
สพข.5	หมายถึง	สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ประกอบด้วยจังหวัด ขอนแก่น อุดรธานี มหาสารคามหนองคาย กาฬสินธุ์ สกลนคร หนองบัวลำภู และจังหวัดบึงกาฬ
เกษตรกร	หมายถึง	เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง หรือเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่ เหมาะสมจากเดิมเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวในพื้นที่ ไม่เหมาะสม (S3, N) ปรับเปลี่ยนเป็นเกษตร ผสมผสาน
ครัวเรือน/ครัวเรือนเกษตร	หมายถึง	ครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมจากเดิม เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวในพื้นที่ไม่เหมาะสม (S3, N) ปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรผสมผสาน
โฉนด	หมายถึง	หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่รับรองถูกต้อง ตาม พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ประกาศใช้อยู่ในปัจจุบัน
ส.ป.ก.4-01	หมายถึง	หนังสือแสดงสิทธิการทำประโยชน์เพื่อการเกษตร ตามกฎหมายการปฏิรูปที่ดินที่ออกให้โดย สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (ส.ป.ก.) ซึ่งเกษตรกรมีสิทธินำไปใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำ ประกันเงินกู้กับธนาคาร (ธ.ก.ส) ได้ แต่ไม่มีสิทธิที่ จะนำไปขายหรือยกให้ผู้อื่น เว้นแต่จะตกทอดเป็น มรดกให้ลูกหลาน เพื่อทำการเกษตรเท่านั้น
น.ส.3/น.ส.3ก.	หมายถึง	หนังสือรับรองการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินและ สามารถนำไปใช้ในการทำนิติกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น การจำนอง ขายฝาก โอน เป็นต้น แต่ต้องรอ ประกาศภายใน 30 วัน สำหรับ น.ส.3 และ ไม่ต้องรอประกาศสำหรับ น.ส.3ก.

ส.ค.1	หมายถึง	หนังสือแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินมือเปล่า ที่แสดงว่าบุคคลนั้นได้แจ้งการครอบครองตาม พ.ร.บ.ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 5 ซึ่งทำให้ ผู้ครอบครองมีโอกาที่จะได้รับโฉนดหรือ น.ส.3 จากทางราชการต่อไป
รายได้	หมายถึง	มูลค่าผลผลิตจากการผลิตทางการเกษตร
รายได้สุทธิ	หมายถึง	ผลตอบแทนสุทธิ โดยการนำมูลค่าผลผลิต หักออกด้วยต้นทุนทั้งหมด
ค่าร้อยละ	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยร้อยละ หรืออัตราส่วนร้อยละ

1.10 ผู้ดำเนินงาน

นายสมศักดิ์ สุขจันทร์	ที่ปรึกษาโครงการ
นางสาวนงนภัส ประสิทธิ์วัฒนชัย	ผู้อำนวยการโครงการ
นายสุภัทรชัย โอบารกิจกุลชัย	หัวหน้าโครงการ
นางสาววัลยา บุญเลิศ	หัวหน้าโครงการ
นายธนกฤต ผลเกลี้ยง	หัวหน้าโครงการ
นางสาวปรักมาศ อิมเอิบ	หัวหน้าโครงการ
นายณัฐภาส ศรีเลิศ	หัวหน้าโครงการ
นางสาวกาญจนา วงศ์กาด	หัวหน้าโครงการ
นางสาวพิชชาพร วัฒนสมบัติ	ผู้ดำเนินโครงการ
นางสาวปิ่นอนงค์ ศรีภักดี	ผู้ดำเนินโครงการ
นางสาวศศิขานันท์ พิชญเอกธารินทร์	ผู้ดำเนินโครงการ
นางสาวพิมพ์พิชญา พลอยส่งศรี	ผู้ร่วมดำเนินโครงการ
นางสาวลัดดา ประสมศักดิ์	ผู้ร่วมดำเนินโครงการ
นางสาวสุชาดา มาตีบ	ผู้ร่วมดำเนินโครงการ
นายณัฐพล สีขาว	ผู้ร่วมดำเนินโครงการ

1.11 หน่วยงานที่รับผิดชอบ

กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร
 กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน
 กรมพัฒนาที่ดิน
 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทที่ 2

ภาวะเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาภาวะเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เพื่อให้ทราบถึงสภาพของครัวเรือนเกษตรกร รวมถึงทัศนคติความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ โดยจะทำการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดิน การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตร ค่าใช้จ่ายและรายได้ของครัวเรือน พร้อมทั้งศึกษาสภาพการทำงานของครัวเรือน และความพึงพอใจที่มีต่อโครงการ โดยมีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

2.1.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเป็นเพศชายร้อยละ 50.00 และเพศหญิงร้อยละ 50.00 ของเกษตรกรทั้งหมด มีอายุเฉลี่ย 56 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 50.94 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพร้อยละ 26.42 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 15.09 ระดับปริญญาตรีร้อยละ 5.66 และระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงร้อยละ 1.89 ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไปร้อยละ 56.60 ของเกษตรกรทั้งหมด รองลงมาคือหมอดินอาสาร้อยละ 16.04 อื่น ๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รับราชการ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 13.21 กรรมการหมู่บ้านร้อยละ 9.43 ผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 7.55 ผู้นำกลุ่มร้อยละ 2.83 และกำนันร้อยละ 0.94 (ตารางที่ 2-1)

2.1.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเป็นเพศชายร้อยละ 32.14 และเพศหญิงร้อยละ 67.86 ของเกษตรกรทั้งหมด มีอายุเฉลี่ย 56 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 64.29 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 25.00 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพร้อยละ 7.14 และระดับปริญญาตรีร้อยละ 3.57 ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไปร้อยละ 60.71 รองลงมาคือ อื่น ๆ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร้อยละ 17.86 กรรมการหมู่บ้านร้อยละ 10.71 ผู้ใหญ่บ้านและหมอดินอาสาร้อยละ 7.14 เท่ากัน (ตารางที่ 2-1)

2.1.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเป็นเพศชายร้อยละ 55.88 และเพศหญิงร้อยละ 44.12 ของเกษตรกรทั้งหมด มีอายุเฉลี่ย 56 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 44.12 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพร้อยละ 35.29 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 14.71 และระดับปริญญาตรีร้อยละ 5.88 ทั้งนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไปร้อยละ

58.82 รองลงมาคือ อื่น ๆ เช่น รับราชการ และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 11.76 ผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 14.71 หมอдинอาสาร้อยละ 8.82 กำนันและกรรมการหมู่บ้านร้อยละ 2.94 เท่ากัน (ตารางที่ 2-1)

2.1.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรเป็นเพศชายร้อยละ 56.82 และเพศหญิงร้อยละ 43.18 ของเกษตรกรทั้งหมด มีอายุเฉลี่ย 55 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 47.72 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพร้อยละ 31.82 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 9.09 ระดับปริญญาตรีร้อยละ 6.82 และระดับอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงร้อยละ 4.55 ทั้งนี้เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไปร้อยละ 52.27 รองลงมาคือหมอдинอาสาร้อยละ 27.27 กรรมการหมู่บ้านร้อยละ 13.64 อื่น ๆ เช่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 11.36 ผู้นำกลุ่มร้อยละ 6.82 และผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 2.27 (ตารางที่ 2-1)

ตารางที่ 2-1: ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม
ปี 2564

หน่วย: ร้อยละ				
รายการ	เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต		
		สพข.3	สพข.4	สพข.5
เพศ				
ชาย	50.00	32.14	55.88	56.82
หญิง	50.00	67.86	44.12	43.18
อายุเฉลี่ย (ปี)	55.79	55.93	56.29	55.32
ช่วงอายุ				
< 30 ปี	0.94	-	2.94	-
30 – 39 ปี	4.72	3.57	5.88	4.55
40 – 49 ปี	19.81	25.00	17.65	18.18
50 – 59 ปี	40.57	39.29	29.41	50.00
≥ 60 ปี	33.96	32.14	44.12	27.27

ตารางที่ 2-1: (ต่อ)

หน่วย: ไร่ยละ				
รายการ	เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต		
		สพข.3	สพข.4	สพข.5
ระดับการศึกษา				
จบการศึกษา				
ระดับประถมศึกษา	50.94	64.29	44.12	47.72
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	15.09	25.00	14.71	9.09
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	26.42	7.14	35.29	31.82
ระดับอนุปริญญา/ปวส.	1.89	-	-	4.55
ระดับปริญญาตรี	5.66	3.57	5.88	6.82
สถานภาพทางสังคม				
กำนัน	0.94	-	2.94	-
ผู้ใหญ่บ้าน	7.55	7.14	14.71	2.27
กรรมการหมู่บ้าน	9.43	10.71	2.94	13.64
ผู้นำกลุ่ม	2.83	-	-	6.82
หมอดินอาสา	16.04	7.14	8.82	27.27
เกษตรกรทั่วไป	56.60	60.71	58.82	52.27
อื่น ๆ	13.21	17.86	11.76	11.36

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร และพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร

ปี 2562 มีพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรในประเทศไทยทั้งหมด 149,252,451.00 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่ทำการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 63,857,027.00 ไร่ หรือร้อยละ 42.78 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด โดยใช้ประโยชน์ที่ดินในการเพาะปลูกข้าวนาปีจำนวน 38,289,628.67 ไร่ หรือร้อยละ 59.96 ของพื้นที่การเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรในประเทศไทยทั้งหมด 7,554,562.00 ครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 19.76 ไร่ต่อครัวเรือน แบ่งออกเป็นครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3,531,891.00 ครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 18.08 ไร่ต่อครัวเรือน และครัวเรือนเกษตรกรที่เพาะปลูกข้าวนาปี 2,998,553.00 ครัวเรือน พื้นที่ปลูกข้าวนาปีเฉลี่ย 12.77 ไร่ต่อครัวเรือน (ตารางที่ 2-2)

ตารางที่ 2-2: การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ปี 2562

รายการ	จำนวนพื้นที่(ไร่)	ร้อยละ	จำนวนครัวเรือนเกษตร ² (ครัวเรือนเกษตร)	พื้นที่เฉลี่ย ต่อครัวเรือน (ไร่) ³
พื้นที่ทำการเกษตรทั่วประเทศ	149,252,451.00 ¹		7,554,562.00	19.76
พื้นที่เกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	63,857,027.00 ¹	42.78 ³	3,531,891.00	18.08
พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปี	38,289,628.67 ²	59.96 ³	2,998,553.00	12.77

ที่มา: ¹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2562)² ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมส่งเสริมการเกษตร (2562)³ จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.2.2 พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปี 2562 มีพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสมทั้งหมด 39,419,307.16 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีที่เหมาะสม (S1, S2) จำนวน 18,821,203.66 ไร่ หรือร้อยละ 47.75 ของพื้นที่ทั้งหมด และพื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีที่ไม่เหมาะสม (S3, N) จำนวน 20,598,103.50 ไร่ หรือร้อยละ 52.25 (ตารางที่ 2-3)

ตารางที่ 2-3: พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2562

รายการ	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสม	39,419,307.16 ²	100.00 ²
พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีที่เหมาะสม (S1, S2)	18,821,203.66 ¹	47.75 ²
พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีที่ไม่เหมาะสม (S3, N)	20,598,103.50 ¹	52.25 ²

ที่มา : ¹ Agri map online กรมพัฒนาที่ดิน (2561-2563)² จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.3 การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดิน

2.3.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 11.54 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับหนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นโฉนดเฉลี่ย 7.38 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 63.92 ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รองลงมาเป็น ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 2.77 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 23.98 น.ส.3ก. เฉลี่ย 1.26 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 10.96 นอกจากนั้นเป็น ส.ค.1 เฉลี่ย 0.08 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 0.74 และน.ส.3 เฉลี่ย 0.05 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 0.40 (ตารางที่ 2-4)

ตารางที่ 2-4: การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2562

รายการ	ไร่/ครัวเรือน	ร้อยละ
การถือครองที่ดิน		
พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	11.54	100.00
หนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง		
โฉนด	7.38	63.92
ส.ป.ก.4-01	2.77	23.98
น.ส.3ก.	1.26	10.96
ส.ค.1	0.08	0.74
น.ส.3	0.05	0.40

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.3.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 13.73 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับ
หนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นโฉนดเฉลี่ย 12.77 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 92.98 ของพื้นที่
ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รองลงมาเป็น ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 0.96 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 7.02 (ตารางที่ 2-5)

ตารางที่ 2-5: การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2562

รายการ	ไร่/ครัวเรือน	ร้อยละ
การถือครองที่ดิน		
พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	13.73	100.00
หนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง		
โฉนด	12.77	92.98
ส.ป.ก.4-01	0.96	7.02

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.3.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 12.10 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับหนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นโฉนดเฉลี่ย 7.15 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 59.03 ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รองลงมาเป็น ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 3.10 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 25.65 และน.ส.3ก. เฉลี่ย 1.85 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 15.32 (ตารางที่ 2-6)

ตารางที่ 2-6: การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2562

รายการ	ไร่/ครัวเรือน	ร้อยละ
การถือครองที่ดิน		
พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	12.10	100.00
หนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง		
โฉนด	7.15	59.03
ส.ป.ก.4-01	3.10	25.65
น.ส.3ก.	1.85	15.32

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.3.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 9.71 ไร่ต่อครัวเรือน สำหรับหนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นโฉนดเฉลี่ย 4.13 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 42.48 ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด รองลงมาเป็น ส.ป.ก.4-01 เฉลี่ย 3.66 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 37.62 น.ส.3ก. เฉลี่ย 1.61 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 16.62 นอกจากนั้นเป็น ส.ค.1 เฉลี่ย 0.20 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 2.11 และน.ส.3 เฉลี่ย 0.11 ไร่ต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 1.17 (ตารางที่ 2-7)

ตารางที่ 2-7: การถือครองที่ดินและหนังสือสำคัญในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2562

รายการ	ไร่/ครัวเรือน	ร้อยละ
การถือครองที่ดิน		
พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ	9.71	100.00
หนังสือสำคัญในที่ดินของตนเอง		
โฉนด	4.13	42.48
ส.ป.ก.4-01	3.66	37.62
น.ส.3ก.	1.61	16.62
ส.ค.1	0.20	2.11
น.ส.3	0.11	1.17

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.4 การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตร

2.4.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินร้อยละ 67.92 และมีเกษตรกรที่ไม่มีการกู้ยืมเงินร้อยละ 32.08 ของเกษตรกรทั้งหมด สำหรับเกษตรกรที่มีการกู้ยืมเงินมีวงเงินกู้เฉลี่ย 262,916.67 บาทต่อครัวเรือน โดยแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรกู้มากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 91.67 ของเกษตรกรที่กู้ยืมเงิน รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 12.50 และสหกรณ์เครดิตยูเนียนร้อยละ 2.78 นอกจากนั้นกู้จากสหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ และพ่อค้าหรือนายทุนร้อยละ 1.39 เท่ากัน มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 7.27 ต่อปี (ตารางที่ 2-8)

ตารางที่ 2-8: การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต
ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

รายการ	บาท/ครัวเรือน	ร้อยละ
มีการกู้ยืมเงิน		67.92
ไม่มีการกู้ยืมเงิน		32.08
วงเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน	262,916.67	-
รายละเอียดของการกู้ยืมเงิน		
แหล่งเงินกู้		
ธ.ก.ส.		91.67
กองทุนหมู่บ้าน		12.50
สหกรณ์เครดิตยูเนียน		2.78
สหกรณ์การเกษตร		1.39
ธนาคารพาณิชย์		1.39
พ่อค้า/นายทุน		1.39
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้		
เฉลี่ย		7.27
สูงสุด		13.00
ต่ำสุด		5.00

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.4.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินร้อยละ 78.57 และมีเกษตรกรที่ไม่มีการกู้ยืมเงิน ร้อยละ 21.43 ของเกษตรกรทั้งหมด สำหรับเกษตรกรที่มีการกู้ยืมเงินมีวงเงินกู้เฉลี่ย 185,681.82 บาท ต่อครัวเรือน โดยแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรกู้มากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 90.91 ของเกษตรกรที่กู้ยืมเงิน รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 9.09 และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ร้อยละ 4.55 มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 7.13 ต่อปี (ตารางที่ 2-9)

ตารางที่ 2-9: การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต
ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

รายการ	บาท/ครัวเรือน	ร้อยละ
มีการกู้ยืมเงิน		78.57
ไม่มีการกู้ยืมเงิน		21.43
วงเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน	185,681.82	-
รายละเอียดของการกู้ยืมเงิน		
แหล่งเงินกู้		
ธ.ก.ส.		90.91
กองทุนหมู่บ้าน		9.09
สหกรณ์เครดิตยูเนียน		4.55
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้		
เฉลี่ย		7.13
สูงสุด		9.00
ต่ำสุด		7.00

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.4.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินร้อยละ 67.65 และมีเกษตรกรที่ไม่มีการกู้ยืมเงิน ร้อยละ 32.35 ของเกษตรกรทั้งหมด สำหรับเกษตรกรที่มีการกู้ยืมเงินมีวงเงินกู้เฉลี่ย 224,565.22 บาท ต่อครัวเรือน โดยแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรกู้มากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 91.30 ของเกษตรกรที่กู้ยืมเงิน รองลงมาคือกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 26.09 ธนาคารพาณิชย์และพ่อค้า หรือนายทุนร้อยละ 4.35 เท่ากัน มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 7.12 ต่อปี (ตารางที่ 2-10)

ตารางที่ 2-10: การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต
ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

รายการ	บาท/ครัวเรือน	ร้อยละ
มีการกู้ยืมเงิน		67.65
ไม่มีการกู้ยืมเงิน		32.35
วงเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน	224,565.22	-
รายละเอียดของการกู้ยืมเงิน		
แหล่งเงินกู้		
ธ.ก.ส.		91.30
กองทุนหมู่บ้าน		26.09
ธนาคารพาณิชย์		4.35
พ่อค้า/นายทุน		4.35
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้		
เฉลี่ย		7.12
สูงสุด		9.00
ต่ำสุด		5.00

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.4.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินร้อยละ 61.36 และมีเกษตรกรที่ไม่มีการกู้ยืมเงิน ร้อยละ 38.64 ของเกษตรกรทั้งหมด สำหรับเกษตรกรที่มีการกู้ยืมเงินมีวงเงินกู้เฉลี่ย 358,518.52 บาท ต่อครัวเรือน โดยแหล่งเงินกู้ที่เกษตรกรกู้มากที่สุดคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 92.59 ของเกษตรกรที่กู้ยืมเงิน รองลงมาคือสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ร้อยละ 3.70 เท่ากัน มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 7.52 ต่อปี (ตารางที่ 2-11)

ตารางที่ 2-11: การกู้ยืมเงินเพื่อการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิต
ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

รายการ	บาท/ครัวเรือน	ร้อยละ
มีการกู้ยืมเงิน		61.36
ไม่มีการกู้ยืมเงิน		38.64
วงเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน	358,518.52	-
รายละเอียดของการกู้ยืมเงิน		
แหล่งเงินกู้		
ธ.ก.ส.		92.59
สหกรณ์การเกษตร		3.70
สหกรณ์เครดิตยูเนียน		3.70
กองทุนหมู่บ้าน		3.70
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้		
เฉลี่ย		7.52
สูงสุด		13.00
ต่ำสุด		6.00

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.5 สถานภาพทางการเงินของครัวเรือน

2.5.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน โดยมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 7,557.93 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 16,142.92 บาท แบ่งออกเป็นรายได้ในภาคการเกษตร 6,215.09 บาท หรือร้อยละ 38.50 ของรายได้ทั้งหมดในครัวเรือนเกษตร และนอกภาคการเกษตร (รับจ้างอื่น ๆ และหรือเงินเดือน) 9,927.83 บาท หรือร้อยละ 61.50 (ตารางที่ 2-12)

ส่วนสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเกษตรเฉลี่ยต่อปี เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 90,695.16 บาท มีดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต้องชำระ 19,714.93 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 193,715.04 บาท และเกษตรกรมีเงินคงเหลือเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน 83,304.95 บาท (ตารางที่ 2-13)

ตารางที่ 2-12: ค่าใช้จ่ายและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

รายการ	บาท/เดือน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	7,557.93	-
รายได้ในครัวเรือน	16,142.92	100.00
ในภาคการเกษตร	6,215.09	38.50
นอกภาคการเกษตร	9,927.83	61.50

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-13: ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

รายการ	บาท/ปี
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	90,695.16
ดอกเบี้ยเงินกู้	19,714.93
รายได้ในครัวเรือน	193,715.04
เงินคงเหลือในครัวเรือน	83,304.95

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.5.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน โดยมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 6,510.71 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 20,207.15 บาท แบ่งออกเป็นรายได้ในภาคการเกษตร 9,892.86 บาท หรือร้อยละ 48.96 ของรายได้ทั้งหมดในครัวเรือนเกษตรกร และนอกภาคการเกษตร (รับจ้างอื่น ๆ และหรือเงินเดือน) 10,314.29 บาท หรือร้อยละ 51.04 (ตารางที่ 2-14)

ส่วนสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ยต่อปี เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 78,128.52 บาท มีดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต้องชำระ 13,288.64 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 242,485.80 บาท และเกษตรกรมีเงินคงเหลือเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน 151,068.64 บาท (ตารางที่ 2-15)

ตารางที่ 2-14: ค่าใช้จ่ายและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

รายการ	บาท/เดือน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	6,510.71	-
รายได้ในครัวเรือน	20,207.15	100.00
ในภาคการเกษตร	9,892.86	48.96
นอกภาคการเกษตร	10,314.29	51.04

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-15: ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

รายการ	บาท/ปี
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	78,128.52
ดอกเบี้ยเงินกู้	13,288.64
รายได้ในครัวเรือน	242,485.80
เงินคงเหลือในครัวเรือน	151,068.64

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.5.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน โดยมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 7,208.82 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 11,944.12 บาท แบ่งออกเป็นรายได้ในภาคการเกษตร 1,450.00 บาท หรือร้อยละ 12.14 ของรายได้ทั้งหมดในครัวเรือนเกษตรกร และนอกภาคการเกษตร (รับจ้างอื่น ๆ และหรือเงินเดือน) 10,494.12 บาท หรือร้อยละ 87.86 (ตารางที่ 2-16)

ส่วนสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ยต่อปี เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 86,505.84 บาท มีดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต้องชำระ 16,670.65 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 143,329.44 บาท และเกษตรกรมีเงินคงเหลือเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน 40,152.95 บาท (ตารางที่ 2-17)

ตารางที่ 2-16: ค่าใช้จ่ายและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

รายการ	บาท/เดือน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	7,208.82	-
รายได้ในครัวเรือน	11,944.12	100.00
ในภาคการเกษตร	1,450.00	12.14
นอกภาคการเกษตร	10,494.12	87.86

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-17: ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

รายการ	บาท/ปี
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	86,505.84
ดอกเบี้ยเงินกู้	16,670.65
รายได้ในครัวเรือน	143,329.44
เงินคงเหลือในครัวเรือน	40,152.95

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.5.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน โดยมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 8,494.11 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 16,801.14 บาท แบ่งออกเป็นรายได้ในภาคการเกษตร 7,556.82 บาท หรือร้อยละ 44.98 ของรายได้ทั้งหมดในครัวเรือนเกษตรกร และนอกภาคการเกษตร (รับจ้างอื่น ๆ และหรือเงินเดือน) 9,244.32 บาท หรือร้อยละ 55.02 (ตารางที่ 2-18)

ส่วนสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ยต่อปี เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 101,929.32 บาท มีดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต้องชำระ 27,544.44 บาท มีรายได้ในครัวเรือน 201,613.68 บาท และเกษตรกรมีเงินคงเหลือเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน 72,139.92 บาท (ตารางที่ 2-19)

ตารางที่ 2-18: ค่าใช้จ่ายและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

รายการ	บาท/เดือน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	8,494.11	-
รายได้ในครัวเรือน	16,801.14	100.00
ในภาคการเกษตร	7,556.82	44.98
นอกภาคการเกษตร	9,244.32	55.02

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-19: ค่าใช้จ่าย ดอกเบี้ยเงินกู้ รายได้ และเงินคงเหลือเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

รายการ	บาท/ปี
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน	101,929.32
ดอกเบี้ยเงินกู้	27,544.44
รายได้ในครัวเรือน	201,613.68
เงินคงเหลือในครัวเรือน	72,139.92

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ
จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.6 สถานภาพการทำงานของครัวเรือน

2.6.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.66 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.43 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 52.15 ของสมาชิกในครัวเรือน หลังจากเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.63 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.43 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 52.48 (ตารางที่ 2-20)

2.6.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

จากการศึกษาพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.79 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.25 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 46.97 ของสมาชิกในครัวเรือน หลังจากเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.61 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.29 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 49.67 (ตารางที่ 2-20)

2.6.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

จากการศึกษาพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.35 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.44 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 56.09 ของสมาชิกในครัวเรือน หลังจากเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.35 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.44 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 56.09 (ตารางที่ 2-20)

2.6.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

จากการศึกษาพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.82 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.55 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 52.90 ของสมาชิกในครัวเรือน หลังจากเข้าร่วมโครงการมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.86 คนต่อครัวเรือน และมีแรงงานที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 2.52 คนต่อครัวเรือน หรือร้อยละ 51.85 (ตารางที่ 2-20)

ตารางที่ 2-20: สถานภาพการทำงานของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2562

รายการ	เขตพัฒนาที่ดินภาค		สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต					
	ตะวันออกเฉียงเหนือ		สพข.3		สพข.4		สพข.5	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ก่อนเข้าร่วมโครงการ								
สมาชิกในครัวเรือน	4.66		4.79		4.35		4.82	
แรงงานที่ทำการเกษตร	2.43	52.15	2.25	46.97	2.44	56.09	2.55	52.90
หลังเข้าร่วมโครงการ								
สมาชิกในครัวเรือน	4.63		4.61		4.35		4.86	
แรงงานที่ทำการเกษตร	2.43	52.48	2.29	49.67	2.44	56.09	2.52	51.85

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

2.7 ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการ

2.7.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 55.66 มากร้อยละ 36.79 และปานกลางร้อยละ 7.55 ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 49.06 มากร้อยละ 40.56 และปานกลางร้อยละ 10.38 และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 51.89 มากร้อยละ 42.45 และปานกลางร้อยละ 5.66 (ตารางที่ 2-21)

ทั้งนี้ จากการคำนวณระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนเฉลี่ย 4.48 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 4.39 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมเฉลี่ย 4.46 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก (ตารางที่ 2-22)

ตารางที่ 2-21: ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	-	-	7.55	36.79	55.66
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	-	-	10.38	40.56	49.06
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	-	-	5.66	42.45	51.89

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3, 4 และ 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-22: ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	4.48	0.64	มาก
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	4.39	0.67	มาก
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	4.46	0.60	มาก
รวม	4.44	0.60	มาก

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: $\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. หมายถึง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2.7.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 78.57 มากร้อยละ 14.29 และปานกลางร้อยละ 7.14 ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 75.00 มากร้อยละ 17.86 และปานกลางร้อยละ 7.14 และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 75.00 มากร้อยละ 17.86 และปานกลางร้อยละ 7.14 (ตารางที่ 2-23)

ทั้งนี้ จากการคำนวณระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนเฉลี่ย 4.71 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงและความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมเฉลี่ย 4.68 เท่ากัน อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด (ตารางที่ 2-24)

ตารางที่ 2-23: ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	-	-	7.14	14.29	78.57
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	-	-	7.14	17.86	75.00
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	-	-	7.14	17.86	75.00

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-24: ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

รายการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	4.71	0.60	มากที่สุด
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	4.68	0.61	มากที่สุด
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	4.68	0.61	มากที่สุด
รวม	4.69	0.60	มากที่สุด

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: $\bar{x}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. หมายถึง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2.7.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนอยู่ในระดับมากที่สุดร้อยละ 55.88 มากร้อยละ 41.18 และปานกลางร้อยละ 2.94 ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากร้อยละ 47.06 มากที่สุดร้อยละ 44.12 และปานกลางร้อยละ 8.82 และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมากและมากที่สุดร้อยละ 50.00 เท่ากัน (ตารางที่ 2-25)

ทั้งนี้ จากการคำนวณระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนเฉลี่ย 4.53 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด ความพึงพอใจในคุณภาพ

ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 4.35 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมเฉลี่ย 4.50 อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด (ตารางที่ 2-26)

ตารางที่ 2-25: ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	-	-	2.94	41.18	55.88
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	-	-	8.82	47.06	44.12
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	-	-	-	50.00	50.00

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-26: ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	4.53	0.56	มากที่สุด
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	4.35	0.65	มาก
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	4.50	0.51	มากที่สุด
รวม	4.46	0.54	มากที่สุด

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: $\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. หมายถึง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

2.7.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนอยู่ในระดับมากร้อยละ 47.73 มากที่สุดร้อยละ 40.91 และปานกลางร้อยละ 11.36 ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมากร้อยละ 50.00 มากที่สุดร้อยละ 36.36 และปานกลางร้อยละ 13.64 และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมากร้อยละ 52.27 มากที่สุดร้อยละ 38.64 และปานกลางร้อยละ 9.09 (ตารางที่ 2-27)

ทั้งนี้ จากการคำนวณระดับความพึงพอใจ 5 ระดับ สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนและความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม เฉลี่ย 4.30 เท่ากัน

อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 4.23 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก (ตารางที่ 2-28)

ตารางที่ 2-27: ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

หน่วย: ร้อยละ

รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	-	-	11.36	47.73	40.91
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	-	-	13.64	50.00	36.36
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	-	-	9.09	52.27	38.64

ที่มา: จากการสำรวจ (2564) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 กรมพัฒนาที่ดิน และ

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางที่ 2-28: ค่าเฉลี่ย และระดับความพึงพอใจที่มีต่อโครงการของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยน	4.30	0.67	มาก
ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลง	4.23	0.68	มาก
ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวม	4.30	0.63	มาก
รวม	4.27	0.59	มาก

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเกษตรกรที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: $\bar{X}$ หมายถึง ค่าเฉลี่ย (Mean)

S.D. หมายถึง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

บทที่ 3

ภาวะการผลิต

การศึกษาภาวะการผลิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับภาวะการผลิต ประกอบด้วย สภาพการผลิต การกระจายผลผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต และการประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งได้จากการสำรวจข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดการศึกษาดังนี้

3.1 สภาพการผลิตและการกระจายผลผลิต

3.1.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เกษตรกรมีเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยวเฉลี่ย 11.54 ไร่ต่อครัวเรือน และมีการกระจายผลผลิตโดยแบ่งออกเป็นการบริโภคและหรือแลกเปลี่ยนร้อยละ 54.72 และจำหน่ายร้อยละ 45.28 (ตารางที่ 3-1)

3.1.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

เกษตรกรมีเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยวเฉลี่ย 13.73 ไร่ต่อครัวเรือน และมีการกระจายผลผลิตโดยแบ่งออกเป็นการบริโภคและหรือแลกเปลี่ยนร้อยละ 55.09 และจำหน่ายร้อยละ 44.91 (ตารางที่ 3-1)

3.1.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

เกษตรกรมีเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยวเฉลี่ย 12.10 ไร่ต่อครัวเรือน และมีการกระจายผลผลิตโดยแบ่งออกเป็นการบริโภคและหรือแลกเปลี่ยนร้อยละ 57.14 และจำหน่ายร้อยละ 42.86 (ตารางที่ 3-1)

3.1.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

เกษตรกรมีเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยวเฉลี่ย 9.71 ไร่ต่อครัวเรือน และมีการกระจายผลผลิตโดยแบ่งออกเป็นการบริโภคและหรือแลกเปลี่ยนร้อยละ 52.82 และจำหน่ายร้อยละ 47.18 (ตารางที่ 3-1)

จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

3.2.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตารางที่ 3-2: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว ถั่วฝักยาว กล้วยไม้ พืชผัก แก้วมังกร แตงโม ต้นหอม สับปะรด มะม่วง มะละกอ ฝรั่ง
ไม้เศรษฐกิจ ไข่ ข้าวโพด ไม้ผล ไม้ยืนต้น มะม่วงหิมพานต์ มะพร้าว อ้อย ดาวเรือง มันสำปะหลัง ยางพารา ถั่วลิสง
หอม กระเทียม ปศุสัตว์ ประมง

2) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 3,175.20 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 2,401.55 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 773.65 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.32 และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 7,119.55 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 3,667.89 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 3,451.66 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.94 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิต ต้นทุนทั้งหมด และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นร้อยละ 124.22 52.73 และ 346.15 ตามลำดับ (ตารางที่ 3-3)

ตารางที่ 3-3: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2564

หน่วย: ต่อไร่

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ	อัตราการเปลี่ยนแปลง
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*	
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	3,175.20	7,119.55	124.22
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	2,401.55	3,667.89	52.73
ค่าปัจจัยการผลิต (บาท)	926.13	2,128.33	129.81
ค่าแรงงานการผลิต (บาท)	1,475.42	1,539.56	4.35
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	773.65	3,451.66	364.15
4. B/C Ratio	1.32	1.94	-

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว ถั่วเหลือง ข้าวโพด พืชผัก แก้วมังกร แตงโม ต้นหอม สับปะรด มะม่วง มะละกอ ฝรั่ง ไม้เศรษฐกิจ ไข่ ข้าวโพด ไม้ผล ไม้ยืนต้น มะม่วงหิมพานต์ มะพร้าว อ้อย ดาวเรือง มันสำปะหลัง ยางพารา ถั่วลิสง หอม กระเทียม ปศุสัตว์ ประมง

3.2.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

1) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 41,107.57 บาทต่อครัวเรือน ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 31,351.63 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 9,755.94 บาทต่อครัวเรือน และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 57,376.43 บาทต่อครัวเรือน ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 27,153.71

บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 30,222.72 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-4)

ตารางที่ 3-4: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

หน่วย: ต่อครัวเรือน

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	41,107.57	57,376.43
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	31,351.63	27,153.71
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	9,755.94	30,222.72

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว กล้าย กล้วย เลี้ยงสัตว์ พืชผัก แตงโม ต้นหม่อน ไม้ ไม้ผล ไม้ยืนต้น มันสำปะหลัง ถั่วลิสง หอม กระเทียม ปศุสัตว์ ประมง

2) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 2,993.53 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 2,283.08 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 710.45 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.31 และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 4,178.26 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 1,977.39 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 2,200.87 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 2.11 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิตเพิ่มขึ้นร้อยละ 39.58 ต้นทุนทั้งหมดลดลงร้อยละ 13.39 และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นร้อยละ 209.79 (ตารางที่ 3-5)

ตารางที่ 3-5: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 ปี 2564

หน่วย: ต่อไร่

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ	อัตราการเปลี่ยนแปลง
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*	
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	2,993.53	4,178.26	39.58
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	2,283.08	1,977.39	-13.39
ค่าปัจจัยการผลิต (บาท)	1,220.30	971.42	-20.39
ค่าแรงงานการผลิต (บาท)	1,062.78	1,005.97	-5.35
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	710.45	2,200.87	209.79
4. B/C Ratio	1.31	2.11	-

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว ถั่วเขียว กล้วย กล้วยเลี้ยงสัตว์ พืชผัก แตงโม ต้นหอม ฝรั่ง ไม้ผล ไม้ยืนต้น มันสำปะหลัง ถั่วลิสง หอม กระเทียม ปุ๋ยสัตว์ ประมง

3.2.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

1) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 41,990.59 บาทต่อครัวเรือน ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 27,097.53 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 14,893.06 บาทต่อครัวเรือน และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 110,384.04 บาทต่อครัวเรือน ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 56,187.50 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 54,196.54 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-6)

ตารางที่ 3-6: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

หน่วย: ต่อครัวเรือน

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	41,990.59	110,384.04
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	27,097.53	56,187.50
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	14,893.06	54,196.54

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว ถั่วเขียว กล้วย กล้วยเลี้ยงสัตว์ พืชผัก แก้วมังกร แตงโม ต้นหอม มะม่วง มะละกอ ปุ๋ยสัตว์ ประมง

2) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 3,471.56 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 2,240.28 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 1,231.28 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.55 และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 9,125.99 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 4,645.27 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 4,480.72 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.96 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิต ต้นทุนทั้งหมด และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นร้อยละ 162.88 107.35 และ 263.91 ตามลำดับ (ตารางที่ 3-7)

ตารางที่ 3-7: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4 ปี 2564

หน่วย: ต่อไร่

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ	อัตราการเปลี่ยนแปลง
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*	
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	3,471.56	9,125.99	162.88
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	2,240.28	4,645.27	107.35
ค่าปัจจัยการผลิต (บาท)	755.32	3,051.97	304.06
ค่าแรงงานการผลิต (บาท)	1,484.96	1,593.30	7.30
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	1,231.28	4,480.72	263.91
4. B/C Ratio	1.55	1.96	-

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง พืชผัก แก้วมังกร แตงโม ต้นหม่อน มะม่วง มะละกอ ทุเรียน ประมง

3.2.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

1) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 29,649.55 บาทต่อครัวเรือน ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 25,861.94 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 3,787.61 บาทต่อครัวเรือน และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 76,082.03 บาทต่อครัวเรือน ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 41,253.49 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 34,828.54 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-8)

ตารางที่ 3-8: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

หน่วย: ต่อครัวเรือน

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	29,649.55	76,082.03
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	25,861.94	41,253.49
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	3,787.61	34,828.54

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว กล้าย กล้วย เลี้ยงสัตว์ พืชผัก สับปะรด มะม่วง มะละกอ ฝรั่ง ไข่ ข้าวโพด อ้อย ดาวเรือง มันสำปะหลัง ปศุสัตว์ ประมง

2) ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการพบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ **พืชเดิม (ข้าว)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 3,053.43 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 2,663.38 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 390.05 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.15 และหลังเข้าร่วมโครงการ **พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)** มีมูลค่าผลผลิตเฉลี่ย 7,835.25 บาทต่อไร่ ต้นทุนทั้งหมดเฉลี่ย 4,248.46 บาทต่อไร่ ซึ่งเมื่อนำมูลค่าผลผลิตหักออกด้วยต้นทุนทั้งหมดจะได้รับผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 3,586.79 บาทต่อไร่ อัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) 1.84 โดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลผลิต ต้นทุนทั้งหมด และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้นร้อยละ 156.60 59.51 และ 819.57 ตามลำดับ (ตารางที่ 3-9)

ตารางที่ 3-9: ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
การผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5 ปี 2564

หน่วย: ต่อไร่

รายการ	ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ	หลังเข้าร่วมโครงการฯ	อัตราการเปลี่ยนแปลง
	พืชเดิม (ข้าว)	พืชปรับเปลี่ยน (เกษตรผสมผสาน)*	
1. มูลค่าผลผลิต (บาท)	3,053.43	7,835.25	156.60
2. ต้นทุนทั้งหมด (บาท)	2,663.38	4,248.46	59.51
ค่าปัจจัยการผลิต (บาท)	825.78	2,280.42	176.15
ค่าแรงงานการผลิต (บาท)	1,837.60	1,968.04	7.10
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท)	390.05	3,586.79	819.57
4. B/C Ratio	1.15	1.84	-

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

หมายเหตุ: *เกษตรผสมผสานประกอบด้วย ข้าว ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ถั่วลิสง พืชผัก สับปะรด มะม่วง มะละกอ ฝรั่ง ไข่ ข้าวโพด อ้อย ดาวเรือง
มันสำปะหลัง ปศุสัตว์ ประมง

3.3 การประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม

3.3.1 เขตพัฒนาที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พบว่าจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 106 ราย มีเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น 104 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.11 ของจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีรายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ 8,926.27 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ 39,824.09 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-10)

3.3.2 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3

พบว่าจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 28 ราย มีเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.82 ของจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีรายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ 9,755.94 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ 30,222.72 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-10)

3.3.3 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4

พบว่าจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 34 ราย เกษตรกรทุกรายมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น ซึ่งมีรายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ 14,893.06 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ 54,196.54 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-10)

3.3.4 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5

พบว่าจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 44 ราย เกษตรกรทุกรายมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น ซึ่งมีรายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ 3,787.61 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ 34,828.54 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3-10)

ตารางที่ 3-10: การประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2564

รายการ	เขตพัฒนาที่ดินภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต		
		สพข.3	สพข.4	สพข.5
จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ (ราย)	106.00	28.00	34.00	44.00
จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น (ราย)	104.00	26.00	34.00	44.00
ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รายได้เพิ่มขึ้น (ร้อยละ)	98.11	92.86	100.00	100.00
รายได้สุทธิก่อนเข้าร่วมโครงการ (บาท/ครัวเรือน)	8,926.27	9,755.94	14,893.06	3,787.61
รายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ (บาท/ครัวเรือน)	39,824.09	30,222.72	54,196.54	34,828.54

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร และเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนสำหรับพืชเศรษฐกิจที่ปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรผสมผสานของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ในปีงบประมาณ 2562 ซึ่งได้ทำการศึกษาข้อมูลการผลิตข้าวในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และรวบรวมข้อมูลการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นเกษตรผสมผสาน จำนวน 106 ราย ในพื้นที่สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3 เขต 4 และเขต 5 แล้วดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลการผลิตก่อนเข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นข้อมูลปีการผลิต 2561/62 และข้อมูลหลังเข้าร่วมโครงการเป็นข้อมูลปีการผลิต 2563/64 จากนั้นนำรายได้สุทธิก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการมาประเมินผลลัพธ์การเข้าร่วมโครงการฯ โดยคาดหวังค่าเป้าหมายให้เกษตรกรร้อยละ 80.00 ของจำนวนตัวอย่างที่สำรวจ มีรายได้สุทธิต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10.00 ซึ่งสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

4.1 ผลการศึกษา

4.1.1 ข้อมูลทั่วไป

เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 50.94 และมีสถานภาพทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไปร้อยละ 56.60 ของเกษตรกรทั้งหมด เกษตรกรมีพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 11.54 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่มีหนังสือสำคัญในที่ดินเป็นโฉนดที่ดินเฉลี่ย 7.38 ไร่ต่อครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 63.92 ของพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินถึงร้อยละ 67.92 โดยมีการกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มากที่สุด ร้อยละ 91.67 มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 7.27 ต่อปี

เกษตรกรมีสถานภาพทางการเงินในครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี คือ มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือน 90,695.16 บาทต่อปี มีดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต้องชำระ 19,714.93 บาทต่อปี มีรายได้ในครัวเรือน 193,715.04 บาทต่อปี และเกษตรกรมีเงินคงเหลือเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน 83,304.95 บาทต่อปี สำหรับสถานภาพการทำงานของครัวเรือน ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.66 คนต่อครัวเรือน (แรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ย 2.43 คนต่อครัวเรือน และแรงงานนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 2.23 คนต่อครัวเรือน)

และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.63 คนต่อครัวเรือน (แรงงานภาคการเกษตรเฉลี่ย 2.43 คนต่อครัวเรือน และแรงงานนอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 2.20 คนต่อครัวเรือน) โดยหลังเข้าร่วมโครงการสมาชิกในครัวเรือนและแรงงานนอกภาคการเกษตรลดลง สาเหตุจากการย้ายถิ่นฐานที่อยู่ แต่แรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ด้านความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการ 5 ระดับ สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการดำเนินกิจกรรมการปรับเปลี่ยนเฉลี่ย 4.48 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเฉลี่ย 4.39 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก และความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการในภาพรวมเฉลี่ย 4.46 อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

4.1.2 ต้นทุนและผลตอบแทน

1) จากสภาพการผลิตและการกระจายผลผลิตเกษตรกรมีเนื้อที่เพาะปลูกและเนื้อที่เก็บเกี่ยว 11.54 ไร่ต่อครัวเรือน และมีการกระจายผลผลิตโดยแบ่งออกเป็นการบริโภคและหรือแลกเปลี่ยนร้อยละ 54.72 และจำหน่ายร้อยละ 45.28

2) การวิเคราะห์ต้นทุนผลตอบแทนการผลิตเฉลี่ยต่อไร่ พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีมูลค่าผลผลิต 3,175.20 บาท มีต้นทุนการผลิต 2,401.55 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 773.65 บาท และหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีมูลค่าผลผลิต 7,119.55 บาท มีต้นทุนการผลิต 3,667.89 บาท และผลตอบแทนสุทธิเฉลี่ย 3,451.66 บาท โดยหลังเข้าร่วมโครงการเกษตรกรรมมีต้นทุนการผลิต มูลค่าผลผลิต และผลตอบแทนสุทธิเพิ่มขึ้น เนื่องจากก่อนเข้าร่วมโครงการเกษตรกรทำการผลิตข้าวนาปีเพียงครั้งเดียวตลอดปีการผลิต เพราะขาดแคลนน้ำเป็นการทำการเกษตรน้ำฝนเท่านั้น อีกทั้งสภาพทางกายภาพของดินเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมเล็กน้อยและไม่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก จึงปล่อยให้พื้นที่นาว่างเปล่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินในฤดูแล้ง เมื่อเข้าร่วมโครงการฯ เกษตรกรได้รับการสนับสนุนวัสดุปรับปรุงดิน จัดสร้างแหล่งน้ำในไร่นา และการปรับปรุงแปลงนาในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมและสามารถทำการผลิตได้ จึงทำให้เกษตรกรสามารถทำการผลิตได้ตลอดทั้งปี การทำเกษตรผสมผสานดังกล่าวแม้จะทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น เพราะมีการใช้ปัจจัยในการผลิตมากขึ้น แต่ก็ส่งผลให้มีรายได้และรายได้สุทธิเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และผันแปรไปในทิศทางเดียวกัน จากการมีกิจกรรมการผลิตเพิ่มขึ้น สำหรับการประเมินอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด (B/C Ratio) ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ เท่ากับ 1.32 และ 1.94 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วหลังเข้าร่วมโครงการมีอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นแสดงว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุนมากกว่า

ทั้งนี้ จากการเปรียบเทียบข้อมูลการผลิตต่อพื้นที่ของเกษตรกรก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ (ต้นทุนการผลิตต่อไร่ มูลค่าผลผลิตต่อไร่ ผลตอบแทนสุทธิต่อไร่ และประเมินอัตราส่วนรายได้ต่อต้นทุนทั้งหมด) แสดงให้เห็นว่าโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม โดยการปรับเปลี่ยนการผลิตจากเดิมนาข้าว เปลี่ยนเป็นนาข้าวร่วมกับการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ส่งผลให้การผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรมีผลิตภาพ (Productivity) มีความคุ้มค่าในการลงทุน และประสิทธิภาพการผลิตต่อพื้นที่เพิ่มขึ้น

4.1.3 ผลการประเมินโครงการ

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 106 ราย มีเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น 104 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 98.11 ของจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างและมีเกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10.00 จำนวน 99 ราย หรือร้อยละ 93.40 ของจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ 8,926.27 บาทต่อครัวเรือน และมีรายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ 39,824.09 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเพิ่มขึ้น 30,897.82 บาทต่อครัวเรือน จึงถือว่าผลการดำเนินงานของโครงการได้สำเร็จเกินกว่าเป้าหมายของโครงการ

ตารางที่ 4-1: สรุปการประเมินผลโครงการปรับเปลี่ยนการผลิตในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ปี 2564

รายการ	ผลการประเมินโครงการฯ	
	คน	ร้อยละ
เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	106.00	100.00
เกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น	104.00	98.11
เกษตรกรที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 10.00	99.00	93.40
รายได้สุทธีก่อนเข้าร่วมโครงการ (บาท/ครัวเรือน)	8,926.27	-
รายได้สุทธิหลังเข้าร่วมโครงการ (บาท/ครัวเรือน)	39,824.09	-

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 สนับสนุนวัสดุการปรับปรุงบำรุงดิน เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ สารปรับปรุงบำรุงดิน เป็นต้น เพื่อเพิ่มอินทรีย์วัตถุในดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน รักษาหน้าและความชื้นในดิน

4.2.2 ส่งเสริมการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อช่วยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของรายได้ เนื่องจากมีความหลากหลายในกิจกรรมการผลิต ทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ทำให้มีรายได้มาจากหลาย

กิจกรรม สามารถสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ ลดความเสี่ยงจากความผันแปรของราคาผลผลิต รวมถึงลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนของสภาพลม ฟ้า และอากาศ

4.2.3 ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมให้กับเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการ เพื่อปรับเปลี่ยนระบบการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกร

4.2.4 สนับสนุนการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองราคาได้เพิ่มขึ้นในแต่ละชนิดสินค้าเกษตร รวมถึงเกษตรกรสามารถขอรับความช่วยเหลือจากรัฐในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน แหล่งตลาดสินค้าเกษตร เป็นต้น

4.2.5 สนับสนุนแหล่งเงินทุนในการทำการเกษตรแบบผสมผสานจากสถาบันทางการเงิน โดยมีมาตรการลดอัตราดอกเบี้ย และลดขั้นตอนการดำเนินการ

4.2.6 ส่งเสริมการจดบันทึกค่าใช้จ่ายและรายได้ที่เกิดจากการปลูกพืช เพื่อให้เกษตรกรทราบถึงต้นทุนที่เกิดขึ้น และกำไรสุทธิจากการปลูกพืชหลังจากการเข้าร่วมโครงการ

4.2.7 พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลเชิงบูรณาการ โดยจัดตั้งคณะทำงานติดตามประเมินผลที่มีกลไกและเครือข่ายการดำเนินงานทั้งหน่วยงานที่ปฏิบัติงาน ทุกมิติ ประกอบด้วย มิติทางกายภาพ มิติสังคม และมิติเศรษฐกิจ ที่สามารถสะท้อนผลสัมฤทธิ์ของงานได้ชัดเจน จนนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาแผนการดำเนินงานโครงการให้เกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา เอี่ยมฐานันท์. 2557. **โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ: การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. 2562. อัตราค่าธรรมเนียม. อัตราดอกเบี้ยเงินกู้. แหล่งที่มา: http://www.baac.or.th/th/contentrate.php?content_group=9&content_group_sub=2&inside=. 2 ตุลาคม 2562.
- ศูนย์ประเมินผล. 2551. **การติดตามและประเมินผล**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. 2550. **คำนิยามข้อมูลสถิติการเกษตร**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. 2562. **ข้าวนาปี เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว ผลผลิต และผลผลิตต่อไร่**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. 2562. **เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรรายจังหวัด**. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2562. **Farmer Map**. กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.
- Agri map online. 2561 - 2563. **พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปีตามระดับความเหมาะสม**. แหล่งที่มา: <http://agri-map-online.moac.go.th/> 15 กรกฎาคม 2564.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

การกำหนดขนาดตัวอย่าง

และจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน ปี 2562

ตารางผนวกที่ ก1: การกำหนดขนาดตัวอย่าง

การกำหนด ขนาดตัวอย่าง	สูตรการคำนวณ	วิธีการคำนวณ	ขนาดตัวอย่าง
Taro Yamane	$n = N / 1 + Ne^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น 90%	$n = 3,312 / 1 + (3,312 * 0.10^2)$ $n = 3,312 / 1 + (3,312 * 0.01)$ $n = 3,312 / 1 + 33.12$ $n = 3,312 / 34.12$ $n = 97.07$	98 ตัวอย่าง

ที่มา: จากการคำนวณ (2564) กลุ่มเศรษฐกิจที่ดินทางการเกษตร กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ตารางผนวกที่ ก2: จำนวนเกษตรกรและจำนวนกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับเปลี่ยน
ปี 2562

ภาค	เขต	จังหวัด	จำนวน (ไร่)	จำนวนเกษตรกร (ราย)	กลุ่มตัวอย่าง (ราย)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	3	นครราชสีมา	1,550	11	4
		ชัยภูมิ	650	35	6
		บุรีรัมย์	1,770	28	4
		สุรินทร์	1,100	367	6
	4	อุบลราชธานี	2,050	102	6
		ร้อยเอ็ด	13,000	1,300	6
		นครพนม	1,300	75	6
		มุกดาหาร	1,150	75	6
		ยโสธร	1,104	53	6
		อำนาจเจริญ	0	0	0
		ศรีสะเกษ	300	22	4
	5	ขอนแก่น	7,650	438	6
		มหาสารคาม	8,500	350	6
		กาฬสินธุ์	150	6	4
		หนองบัวลำภู	2,250	133	6
		อุดรธานี	2,400	141	6
		สกลนคร	1,100	107	6
		หนองคาย	1,008	47	6
		บึงกาฬ	200	22	4
รวม		18 จังหวัด	47,232	3,312	98

ที่มา: ข้อมูลจำนวนเกษตรกรและพื้นที่ปรับเปลี่ยน ปี 2562 กลุ่มนโยบายและวางแผนการใช้ที่ดิน
กองนโยบายและแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ภาคผนวก ข
จำนวนตัวอย่างและสถานที่สำรวจข้อมูล

ตารางผนวกที่ ข1: จำนวนตัวอย่างจำแนกตามสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต

สำนักงานพัฒนาที่ดิน	จังหวัด	จำนวนตัวอย่าง
เขต 3	สุรินทร์ บุรีรัมย์ และชัยภูมิ	28
เขต 4	ร้อยเอ็ด มุกดาหาร ยโสธร ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และนครพนม	34
เขต 5	หนองคาย มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร หนองบัวลำภู บึงกาฬ อุดรธานี และขอนแก่น	44
รวม		106

ตารางผนวกที่ ข2: สถานที่สำรวจข้อมูล

ลำดับ	หมู่ที่	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
1	2	รำเบอะ	เชื้อเพลิง	ปราสาท	สุรินทร์
2	5	โคกบุ	ทมอ	ปราสาท	สุรินทร์
3	8	ขนาดปริง	เชื้อเพลิง	ปราสาท	สุรินทร์
4	6	เขื่อน	โคกสะอาด	ลำปลายมาศ	บุรีรัมย์
5	7	ค้อ	โคกสะอาด	ลำปลายมาศ	บุรีรัมย์
6	8	หนองปลิง	โคกสะอาด	ลำปลายมาศ	บุรีรัมย์
7	16	โนนสะอาด	โคกสะอาด	ลำปลายมาศ	บุรีรัมย์
8	5	โคกรัง	ห้วยยายจิว	เทพสถิต	ชัยภูมิ
9	2	ขี้เหล็ก	ห้วยหินลาด	สุวรรณภูมิ	ร้อยเอ็ด
10	49	หนองแวง	ห้วยหินลาด	สุวรรณภูมิ	ร้อยเอ็ด
11	15	ป่ายาง	เกษตรวิสัย	เกษตรวิสัย	ร้อยเอ็ด
12	1	ป่าขาด	ป่าไร่	ดอนตาล	มุกดาหาร
13	1	นาแก	นาแก	คำเขื่อนแก้ว	ยโสธร
14	13	นาแก	นาแก	คำเขื่อนแก้ว	ยโสธร
15	3	สบาย	รุ่งระวี	น้ำเกลี้ยง	ศรีสะเกษ
16	12	สบาย	รุ่งระวี	น้ำเกลี้ยง	ศรีสะเกษ
17	14	สบาย	รุ่งระวี	น้ำเกลี้ยง	ศรีสะเกษ
18	1	ไหล่ทุ่ง	ไหล่ทุ่ง	ตระการพืชผล	อุบลราชธานี
19	2	นางิ้ว	สะพ้อ	ตระการพืชผล	อุบลราชธานี

ตารางผนวกที่ ข2: (ต่อ)

ลำดับ	หมู่ที่	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
20	5	สะพือ	สะพือ	ตระการพืชผล	อุบลราชธานี
21	12	นาจั่ว	สะพือ	ตระการพืชผล	อุบลราชธานี
22	6	หนองยู	โนนค้อ	บุณฑริก	อุบลราชธานี
23	1	วังยาง	วังยาง	วังยาง	นครพนม
24	9	วังยาง	วังยาง	วังยาง	นครพนม
25	1	ผึ่ง	บ้านผึ่ง	เมืองนครพนม	นครพนม
26	15	ผึ่ง	บ้านผึ่ง	เมืองนครพนม	นครพนม
27	5	คำประกั้ง	บ้านโพธิ์	โพธิ์สัณฑ์	หนองคาย
28	11	คำรุ่งเรือง	บ้านโพธิ์	โพธิ์สัณฑ์	หนองคาย
29	2	โนนมี	บัวค้อ	เมือง	มหาสารคาม
30	9	กุ่มน้อย	บ้านกุ่ม	ยางสีสุราช	มหาสารคาม
31	20	หนองหญ้าม้า	หนองเหล็ก	โกสุมพิสัย	มหาสารคาม
32	13	สำโรงราช	สำโรง	นาเชือก	มหาสารคาม
33	1	นาบอน	นาบอน	คำม่วง	กาฬสินธุ์
34	1	หนองแคน	ดอนจาน	ดอนจาน	กาฬสินธุ์
35	6	น้ำคำ	ภูแล่นช้าง	นาคู	กาฬสินธุ์
36	8	หนองแขวงเหนือ	ภูป้อ	เมือง	กาฬสินธุ์
37	11	ภูเจริญ	กุดจิก	ท่าคันโท	กาฬสินธุ์
38	11	หนองไผ่	โนนสูง	ยางตลาด	กาฬสินธุ์
39	3	อากาศ	อากาศ	อากาศอำนวย	สกลนคร
40	19	ดอนโพธิ์	อากาศ	อากาศอำนวย	สกลนคร
41	4	คำบอน	โคกศิลา	เจริญศิลป์	สกลนคร
42	3	ดงมะไฟ	ดงมะไฟ	สุวรรณคูหา	หนองบัวลำภู
43	12	โชคชัยน้อย	ดงมะไฟ	สุวรรณคูหา	หนองบัวลำภู
44	2	นาตาไก้	โสกก้าม	เซกา	บึงกาฬ
45	7	โนนสำราญ	โสกก้าม	เซกา	บึงกาฬ
46	1	กั้ง	ดอนหายโศก	หนองหาน	อุดรธานี
47	1	สามัคคี	สามัคคี	น้ำโสม	อุดรธานี
48	7	โนนทอง	เซียงเพ็ง	กุดจับ	อุดรธานี
49	13	โนนสร้างคำ	สุ่มเส้า	เพ็ญ	อุดรธานี
50	161	ไชยวานน้อย	บ้านแดง	พิบูลรักษ์	อุดรธานี
51	1	โสกนกเต็น	โสกนกเต็น	พล	ขอนแก่น

ตารางผนวกที่ ข2: (ต่อ)

ลำดับ	หมู่ที่	บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
52	11	หนองบัวสันติสุข	โสกนกเต็น	พล	ขอนแก่น
53	1	ทุ่งชมพู	ทุ่งชมพู	ภูเวียง	ขอนแก่น
54	7	หนองนกเขียน	โนนทอง	หนองเรือ	ขอนแก่น
55	21	หนองนกเขียน	โนนทอง	หนองเรือ	ขอนแก่น
56	9	กุดหว้า	ดอนตู	หนองสองห้อง	ขอนแก่น
57	9	ป่าสาน	พระยืน	พระยืน	ขอนแก่น
58	15	โคกกกลาง	วังชัย	น้ำพอง	ขอนแก่น

กรมพัฒนาที่ดิน

Land Development Department

2003/61 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

WWW.idd.go.th Callcenter 1760